

Oelsner- Arû İmar Planının Hazırlık Süreci, 1944-1945: Kayseri Vilayet Gazetesi Haberlerinin Analizi

Filiz Sönmez

*Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Kayseri, Türkiye
fsonmez@erciyes.edu.tr*

Semra Arslan Selçuk

*Doç.Dr., Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye
semraselcuk@gazi.edu.tr*

ÖZET

Bu çalışma, Erken Cumhuriyet Dönemi kent imar plan yaklaşımları hakkında bilinmeyene odaklanmıştır. Ulus devletinin modernleştirilmesi sürecinde kent makroformunda batı normlarını öne çıkaran arayışlar ve Kayseri ili özelinde bu değişime ve dönüşüme uyumlanma politikalarının bir parçası olarak hayata geçirilmiş olan Oelsner-Arû imar planı (1944-1945) incelenmiştir. Bu bağlamda, planlama sürecinden başlayarak yerel yönetimler ve teknik elemanlar ile kentin ileri gelenlerinin bu sürece dahil oluşları ve aktif katkıları araştırılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bir belgelik oluşturma çabası olarak da değerlendirilebilecek çalışmada, dönemin az sayıdaki süreli kaynaklarından biri olan Kayseri Vilayet Gazetesi'nin konuya ilişkin seri yazılarına başvurulmuştur. 1944-1946 yılları arasındaki gazete haberleri sistematik olarak taranmış ve ilgili literatürle örtüştürülerek makalenin kuramsal altlığı oluşturulmuştur. Çalışmada yöntem olarak söz konusu gazete metinleri üzerinden veri toplama, doküman analizi ve nitel yönelimli içerik analizi gibi nitel teknikler kullanılmıştır. Böylelikle dönemin özgün metinleri üzerinden Oelsner-Arû imar planının hazırlık sürecinin bilinmeyen yönleri ortaya çıkarılmış ve Erken Cumhuriyet Dönemi planlama yaklaşımının yerel ölçekteki bir örnek üzerinden çözümlemesi yapılmıştır. Veriler ışığında, toplumun kente ve planlamaya bakış açısıyla kent planlamasının teknik elemanlar ve ilgili yerel yönetimce nasıl algılandığı konusu da yorumlanmıştır. Sonuç olarak Oelsner-Arû imar planının hem merkezi otorite kaynaklı olduğu düşünülen bir destekle, hem de yerelin merkezi otoriteye eklemlenme çabasıyla hazırlanarak başarıya ulaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, Oelsner-Arû İmar Planı, Kayseri Vilayet Gazetesi, Nitel Yönelimli İçerik Analizi. Yerel Yönetim.

The Design Process of the Urban Planning by Oelsner- Arû, 1944-1945: The Analysis of Kayseri Newspaper's Texts

ABSTRACT

This study focuses on the unknowns of the urban planning approaches in the Early Republic Period. Quests of emphasizing the western norms during the nation state's modernization process at the city macro form are examined. For his purpose, a case study 1944-1945 Kayseri Oelsner-Arû urban planning as a part of policies for adaptation of this change and transformation is analyzed. In this context, to enlighten the contribution and active participation of dignitaries including the local authorities and professionals on this process has been investigated from the beginning of planning. Considering this attempt as a creation of an archive, the study refers to a series of texts from one of the rare periodicals of the term called Kayseri Newspaper. The newspaper's texts which were published between 1944

and 1946 have been scanned systematically and this study's theoretical base has been set up by overlapping related literature. In this study, qualitative techniques such as data collection through newspaper texts, document analysis, and qualitative oriented content analysis scourse analysis have been used. Thus, unknown aspects of the preparatory process of Oelsner- Arû urban planning has been revealed by focusing on the original texts in the 1940s and the Early Republic Period planning approach has been made through analysis of Oelsner- Arû urban planning in a local scale case. According to the data, the point of view of the society on urban and urban planning and also how professions and local authorities have reviewed on the subject of urban planning have been interpreted. As a result, it has been seen that Oelsner- Arû urban planning process got a success not only by the support from central authorities but also by efforts of local to articulate central authority.

Keywords: Early Republic Period, Oelsner- Arû Urban Planning, Kayseri Newspaper, Qualitative Oriented Content Analysis, Local Authorities.

1.Giriş

Erken Cumhuriyet Döneminin modernleşme politikalarının geniş kitlelere ulaştırılmasında kent ve mimari kültür hakkındaki söylemlerin üretilip toplumla buluşturulması sürecinde yerel basının üstlendiği bilgilendirici/eğitici/öğretici/ misyon bilinmektedir. Kayseri ili özelinde ise, Atayolu (1945) ve Doğru Yol (1946) gibi -uzun soluklu olmayan- gazetelerle birlikte, dönemin mimarlık kültürü alanında ve özellikle bu çalışmanın konusunu oluşturan imar gelişmelerini bir süreklilik çerçevesinde kronolojik olarak takip edilebilmemizi sağlayan Kayseri Vilayet Gazetesi'nin önemi yadsınamaz.

1944-1945 Oelsner-Arû imar planının hazırlık sürecine odaklanan çalışmada toplumun dönemin imar planı ihtiyacına bakışı da, Kayseri Vilayet Gazetesi¹ haberleri aracılığıyla araştırılmıştır. Bu çalışmada Kayseri Vilayet Gazetesi'nin örneklem olarak seçilmesinin ana sebebi, 1944-1945 Oelsner- Arû planı hazırlık sürecine ait haberlerin belli bir kronolojik sırada ele alınması nedeniyledir. İlgili gazetede imar planının oluşum sürecini işleyen önemli haberler bulunmaktadır.

Erken Cumhuriyet kent imar planları, Anadolu kentlerinin modernleşme projesi kapsamındaki en radikal değişimleri içermesi bakımından oldukça önemlidir. Bilindiği gibi döneme ait imar planlarının genel tasarım yaklaşımında modern olarak atfedilen gridal bir planlama anlayışı söz konudur. Bu gridal planın özellikle 1940'lı yıllarda Isparta, Kayseri, Tokat ve Tekirdağ gibi bazı illerde benzer yaklaşımlarla makro ölçekte uygulandığı bilinmektedir. Buna karşın literatürde bu planlar mikro ölçekte ele alındığında planlama süreçlerinin farklılığı, planın yerel değerlerle nasıl yeniden şekillendiği ve yaygın planlama anlayışı dışında yerel yönetimlerin süreçteki aktif rollerinin yeterince tartışılmadığı görülmüştür. Bu kapsamda Kayseri'nin 1944-1945 Oelsner- Arû imar planında mikro ölçekte bilinmeyen ve tartışılmayan konular, bu çalışmada Kayseri Vilayet Gazetesi haberleri aracılığıyla ortaya konulmuştur. Ancak literatürde Oelsner- Arû İmar Planı'nı konu alan mimarlık metinlerinde (Kocatürk, 2009; Asiliskender, 2008; Çabuk ve Demir, 2013) olduğu gibi imar planının çizimleri, plan raporları, planın kentin değişimindeki sonuçları gibi konulara yer verilmemiştir. Bu çerçevede imar planı hazırlığı süreci, teknik elemanların ve yerel yönetimin katkısı, halkın bakışı, yorumu ve/veya tepkisi kapsamında irdelenmiştir.

¹ "...19. Yüzyıl ortalarından itibaren, Tanzimat sonrasındaki reformlar çerçevesinde "eyalet" sisteminden "vilayet" sistemine geçilmiş ve bu konuda 1864 tarihli nizamname ile mevcut yapı yeniden düzenlenmiştir. Vilayetler kurulurken hemen hemen her vilayet merkezinde bir matbaa açılmıştır. Bunlar, öncelikle valiliklerin gereksinimi olan "matbu evrak"ı basmışlardır. Ayrıca yanı sıra kitaplar, yıllıklar, takvimler basılarak, birçok ilde valilik adına resmi *vilayet gazeteleri* yayımlanmıştır" (Duman, 2013, s.1039).

Bu çalışmada, imar planlarının hazırlık sürecine odaklanarak, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki okunagelen kente ve kentleşmeye eleştirel bakış açısı sunulmaktadır. Bir anlamda toplumun kente nasıl baktığı ve kent planlamasının teknik elemanlar ve ilgili yerel yönetimce nasıl algılandığı konusu öncelikle planın hazırlık sürecinde saklıdır. Buna göre gazetede ki haberler kronolojik olarak analiz edilirken bir yandan da imar planının hazırlık sürecinde yaşananlar kavramsal olarak değerlendirilmiştir. 1940'larda Türkiye genelindeki kent planlama süreçlerinin yereldeki karşılığı Kayseri örneği çerçevesinde tartışılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel bulguları, yerel yönetimlerin imar planı sürecine dahil olması durumu ile modern şehircilik kurallarına göre tasarlanmış bir kent hayalinin gerçekleşmesi yolunda atılmış ilk somut adımların söz konusu yıllarda atılmış olmasıdır.

Bu nitel çalışmada gazete metinleri üzerinden veri toplama, doküman analizi ve nitel yönelimli içerik çözümlemesi yapılmıştır. İçerik analizi metinlerde yer alan içeriği toplama ve analiz etme tekniği olup, içerik iletebilen sözcükler, anlamlar, semboller, düşünceler, temalar, resimler aracılığı ile herhangi bir iletiye gönderme yapar (Neuman, 2014, s. 466). Belirli biçimde kayıt altına alınmış metinlerin analiz edilmesine dayanan içerik analizi, metnin taşıdığı mesaja ve ilettiği enformasyonla birlikte anlam üzerine odaklanır (Yıldırım, 2015, s. 105).

Nitel yönelimli içerik analizi ise sayısal verilerle birlikte nitel veya yorumlayıcı türleri de kullanır ve incelenecek olan unsurları kültürel anlam taşıyan kültürel bir nesne olarak görür (Neuman, 2014, ss. 466-467). Nicel-nitel veriler ile metinler içerisindeki anlamları ortaya çıkarmak için kullanılan içerik analizi, iletilerin nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bir şekilde açıklamasını yapmaya imkân sağlaması sebebiyle (Fiske, 2014, s.248) tercih edilmekte ve birçok amaç/araştırma deseni için kullanılmaktadır.

Bu bağlamda, çalışmada gazete haberlerine ilişkin anlatım ve anlam ilişkisinden yola çıkarak dönemin mimari, sosyal, kültürel ve tarihî yapısıyla ilgili değerlendirmelere yer verilerek, gazetede ki verilerden nitel yönelimli içerik analizi ile elde edilen bulgulara dayanarak yorumlama ağırlıklı bir analiz denemesi yapılmıştır.

Bu bağlamda gazete haberlerine ilişkin anlatım ve anlam ilişkisinden yola çıkarak dönemin mimari, sosyal, kültürel ve tarihî yapısıyla ilgili değerlendirmelere yer verilerek nitel yönelimli içerik çözümlemesi yapılmıştır.

Kronolojik olarak verilen *haber metinlerinin tamamı italik* yazılarak belirtilip, bilgilendirme amacıyla verilen haberler ve onların anlamları ana metinde tartışılmıştır. Nitel yönelimli içerik çözümlemesi, döneme ait kent ve mimarlık kültürü ile ilgili yazılı metinlerin ayrıntılı okunması olup, geçmiş, yazılı metinlerin dilini yorumlayarak anlamak olarak değerlendirilebilir.

Yerel Gazetelerin Önemi

Anderson, gazetenin etki alanının genişliğini "kitap, modern tarzda kitlesel ölçekte üretilen ilk sanayi ürünüydü. Gazete kitabın aşırı ucudur, devasa ölçekte satılan ama popülerliği uçucu bir kitap" (Anderson, 2007, s.58) ifadesiyle dile getirmektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin gazeteleri de edebi bir metinden çok, gerçek olaylar ile kurgusal olaylar arasında yapılandığı ilişki ile ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla yerel gazeteler o kentin yaşanmışlıklarını belgelemesi ve modernleşme sürecinin hangi aşamalardan geçerek yaşandığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Yerel gazetelerin kitaplardan daha çok sayıda basıldığı ve çok geniş kitlelere ulaştığı düşünüldüğünde dönem gazeteleri, içinde yaşanan kültürü, dönemin ruhunu anlamak ve daha güvenilir bilgilere ulaşmak adına önemli başvuru kaynaklarıdır. Örneğin, 2007 yılında Prof.Dr. Suat Gezgin tarafından editörlüğü

yapılan "Türkiye'de Yerel Basın" başlıklı kitap çalışması içinde "12 Eylül 1980 İhtilali'nin Yerel Basının Haber Seçimleri Üzerindeki Etkisi: Hakimiyet Gazetesi Örneği", "Ekonomi Basınında Tarihsel Gelişme ve Yerel Basında Ekonomik Haberler" gibi yerel gazetelerin kaynak olarak kullanıldığı birçok makale bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, Büyükbaykal, G. (2005), "Türkiye'de Yerel Basının İşlevi ve Önemi"; Girgin, A. (2001). "Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik"; Vural, A.M. (1999). Yerel Basın ve Kamuoyu; Yılmaz, S.H. (2005). "Yerel Basının İşlevinin, Yerel Siyasete Katılım ve Denetim Olguları Açısından Değerlendirilmesi"; Demirkent, N. "Yerel Basın Üzerine Konuşmalar (1997-2000)" gibi yayınlarda gazeteler değerlendirilmiştir.

Ortaylı'nın da vurguladığı gibi, yerel nitelikli olmaları nedeniyle de kimi zaman resmi belgelerde yer almayacak türde mimarlık kültürüne ilişkin veriler içermeleri bakımından da yerel modernlik/yerel tarih çalışmalarında vazgeçilemeyecek kıymettedirler (Ortaylı, 1987, s.153). Yerel gazeteler hedeflenen Türkiye modernleşmesinde önemli bir bilgi transferi gerçekleştirmesi bakımından vatandaş ile devlet arasındaki ilişkinin şekillenmesinde de etkin bir role sahiptir. Sonuç olarak bütünleşmiş bir milli çağdaşlaşma hareketi bilinci oluşumundaki önemleri de göz önünde bulundurulduğunda, Kayseri'deki imar hareketlerinin dönemin bir yerel gazetesinde nasıl ele alındığı/anlatıldığı/ yorumlandığı son derece önemlidir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kayseri İmar Planları (1933-1935 ve 1944-1945 Dönemleri)

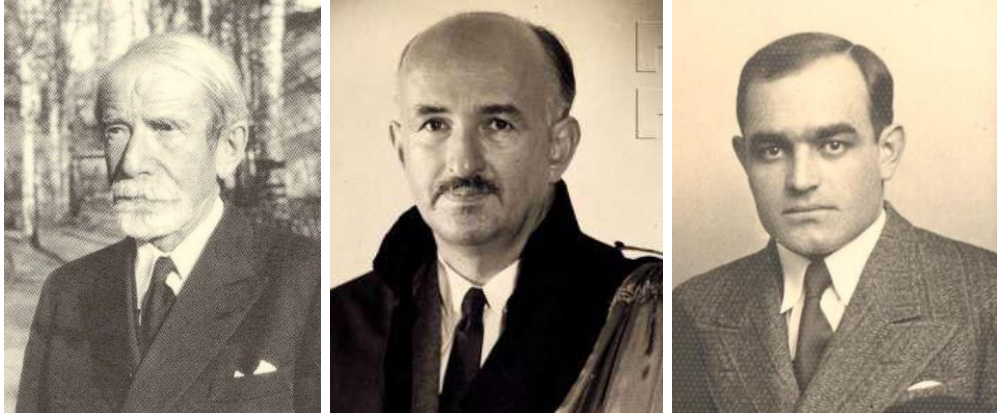
Türkiye'de ilk şehircilik denemeleri Osmanlı döneminde başlamış ve parçacı alan düzenlemeleriyle sınırlı kalmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Ankara Jansen planıyla başlayarak geliştirilen yasa ve yaklaşımlar ise daha bütüncül bir planlama çerçevesi oluşturulmuştur (Baş, 2006, s.10). Önce Ankara'da denenen kent planlaması, 1930'larda çıkarılan ilgili kanunlarla tüm kentler için zorunlu hale getirilerek kurumsallaştırılmıştır. Ayrıca mimarlık ve mühendislik mesleği için çıkarılan yasayla da kentlerde bina yapımı diplomalı meslek adamlarının tekeline verilmiştir (Tekeli, 1998, s.146). "Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi'nde, kent planlama faaliyeti harita mühendislerinin faaliyet alanı olmaktan çıkarak mimarlığın hüner alanı içinde görülmeye başlandı" (Tekeli, 2009, s.110). 1940'lara kadar, Türkiye'de planlama yazını ve pratiğinde Avrupa'dan gelen yabancı mimarlar etkili olmuş, onların katkılarıyla belirli bir birikim oluşturulmuştur (Tekeli, 1980, s.112). Bu durum, Cumhuriyet'in modern kent imajını oluşturmasında işlev görmüştür. Kayseri, bu sürece 1933-1935 ve Çaylak 1944-1945 Oelsner-Arû imar planları ile dâhil olmuştur.

Kayseri'de kent planlama çalışmaları, 1940 yılında, önce Mühendis Süreyya, Mühendis Avni Par, Mühendis Burhanettin Çaylak gibi teknik elemanların hazırladığı haritalar ve imar planları çerçevesinde gerçekleşmiştir (Sönmez, 2012, s.46).

Kayseri'nin ilk imar planı Gabriel'in 1931 yılında hazırladığı kent haritasından sonra, 1932-1936 yılları arasında Kayseri'de Valilik yapan Nazmi Toker tarafından 1933 yılında Ankara'da mühendis olarak görev yapan Burhanettin Çaylak'a hazırlatılmıştır. 1945 yılına kadar güncelliğini sürdüren bu plan, 1933 yılında tamamlanan 1/8000 ölçekli avan proje ile 1935 yılında hazırlanan 1/2000 ölçekli esas projeden ve bu projelerin raporlarından oluşmaktadır (Kayseri İmar Planına Ait Rapor ve Şehrin Krokisi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi -1933).

Kayseri de 1945 yılına kadar, kentin beklentilerine cevap verecek şekilde geniş çapta bir imar planı hazırlayarak uygulamaya geçirebilecek deneyimde ve donanım da teknik insanlar bulunmamaktadır. Bu sorunun-büyük şehirleri de kapsayacak şekilde- yarışma projeleri ve/veya yabancı uzmanların ülkeye getirtilmesi yolu ile aşılmaya çalışıldığı bilinen bir

gerçektir. Kayseri’de de bu sorunun farkında olan, hukuk doktorasını Avrupa’da yapmış Avukat Emin Molu, kısa süren belediye başkanlığı döneminde, Nafia Vekâleti (Bayındırlık Bakanlığı) Şehircilik Fen Heyeti baş danışmanı ve Yüksek Mühendis Mektebi’nin (İ.T.Ü.), Siedlungsplanung geleneğinden gelen ilk şehircilik profesörü, Alman Mimar-Şehir Plancısı Ord. Prof. Dr. Gustav Oelsner’i Kayseri’ye davet etmiştir (Erkiletlioğlu, 2016, s.373). (Şekil 1)

Şekil 1. Prof. Dr. Gustav Oelsner ve Prof.Dr. Kemal Ahmet Arû fotoğrafları, (Kemal Ahmet Arû, 2016), Dr. Emin Molu fotoğrafı (Filiz Sönmez fotoğraf arşivi)

Bu görüşmeler sonucunda Oelsner’e kentin 1/5000 ölçekli nazım imar planı hazırlanmış, (Gök, 1980) 1945 yılında ise Kemal Ahmet Arû yönetiminde bir ekip tarafından söz konusu planın 1/2000, 1/ 1000 ve 1/ 500 ölçekli uygulama imar planları yapılmıştır. (Arû, 1995, 20). Arû tarafından hazırlanan, 1/1000 ölçekli “Kayseri İmar Planı” başlıklı paftanın üzerindeki onaylar ve damgalar incelendiğinde, imar planlarının 1 Ağustos 1945 tarihinde Kayseri Belediye Meclisi tarafından kabul edildiği ve 17 Eylül 1945 tarihinde Nafia Vekâleti Yapı ve İmar İşleri Reisliği’nce onandığı anlaşılmaktadır. Bu durum dönemin adı geçen yerel gazetesinde “Kayseri’nin İmar Meselesi” (1946, s.2) başlıklı haberinde şu şekilde ortaya konulmuştur:

“... daha büyük mikyasta ve şehrin tarihi ve eski eserleri durumunu mükemmel şekilde tespit etmek üzere de 1945 senesinde 1/500 ve 1/1000 mikyasında hâlihazır plan tanzim ve tatbika başlamıştır. Kayseri’nin mühim bir eksikliğini karşılayan ve mustakbelini sağlayan bu plan, Profesör Oelsner başkanlığında Kemal Ahmet Arû ve Ali K. Tankör tarafından vücuda getirilmiştir.”

1944-1945 Oelsner-Arû imar planının “modern kentleşme” önerisinde, geleneksel organik dokunun yerini “ızgara” düzen almıştır. Izgara planlar, kültürün ve yaşama alışkanlıklarının izini taşımayan, tam tersine onları kendi normlarını dikte eden, biçimlendiren evrensel bir formattır (Bilgin, 2007, ss. 56-60). Bu plan ile kentin mevcut ve yeni yol akslarının, araçların da geçeceği şekilde planlanması ve kavşakların oluşturulması, kentin organik dokusunun yok edilerek daha “sentetik” bir biçime doğru evrilmesine sebebiyet vermiştir. Bilgin’in “plan organik değil, sentetiktir” (Bilgin, 1999), sözleri kuşkusuz ki makro ölçekte doğru bir tespittir. Öte yandan dönemin imar planlarına bölgenin ileri gelenlerinin ve yerel yönetimlerin mikro ölçekteki aktif katkıları göz önünde bulundurulduğunda planların “yerelleşmesi” gerçeğini göz ardı etmek mümkün değildir. Bu bağlamda, 1945 yılı Oelsner- Arû imar planı, 1975 Yavuz Taşçı planı yürürlüğe girene kadar kentin geleneksel dokusunun değişiminde/dönüşümünde bir dönüm noktası olmuştur.

Ayrıca, Kemal Ahmet Arû, 1944 yılında Isparta, 1946 yılında Tekirdağ, 1947 yılında Bandırma, Tokat ve Kars, 1948 yılında Gaziantep ve İzmit, 1952 yılında da İzmir imar planını

hazırlamıştır. Ülkenin çeşitli illerinde imar planlarının hazırlanma kararına Kayseri'nin 1945 tarihli imar planı ile katılması, Orta Anadolu'da kentsel anlamda hızla dönüşen "modern bir kent olma" yoluna girdiğini göstermektedir (Sönmez, 2012, s.47).

2. Oelsner-Arû İmar Planının (1944-1945) Hazırlık Aşamasında Yapılan Haberlerin Analizi: Kayseri Vilayet Gazetesi

Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet Dönemi'ne geçiş sürecinde yerel basın metinlerinin içeriği ve ifadesi modernleşme tecrübemiz üzerine çok şey söylemektedir. Buna göre bu çalışmada, 1928 yılındaki Harf İnkılabı'ndan sonra Latin harflerine geçiş yapan Kayseri Vilayet Gazetesi (1910) (Önder, 1972) ilgili metinlerinin nitel yönelimli içerik analizi yapılırken mimarlık mesleğinin içinden olan ve olmayanların, imar planı ve fiziksel çevreyi nasıl ifade ettikleri üzerinde önemle durulmuştur.

1944-1946 yılları arasında basılan Kayseri Vilayet gazetesinde imar planı ile ilgili verilen haberler kronolojik olarak incelenmiş, metinlerde adı geçen kişiler, kullanılan kavramlar ve işaret edilen kurumlar yazarlar tarafından yorumlanmıştır. Bu çerçevede nitel yönelimli içerik analizi yapılan metinlerde anlamları yakalamak ve göstergeleri ön plana çıkarmak önem taşımaktadır. Metinlerde ifade edilen imar planının sadece kendi tarihselliği değil, aynı zamanda işaret edilen sosyal kurumlar, toplumsal dinamikler, şehir düşüncesi ve yapıları gibi konulara da değinilmiştir. Dolayısıyla metinler analiz edilirken, dönemin mimari ve şehircilik anlayışıyla ilgili perspektifleri yorumlama ön plandadır.

2.1. Oelsner-Arû İmar Planı Hazırlık Sürecinde Yaşananlar ve Sürecin Bilinmeyenleri

1933-1935 Çaylak İmar Planı'nın Kayseri'nin imar faaliyetlerindeki hızla değişen ihtiyaçlara cevap verememesi üzerine yapılan görüşmeler 1944 yılında resmîyet kazanmaya başlamıştır (Çetin, 2012, ss.89-126).

Çaylak İmar Planı dönemin Valilik ile Belediye, Belediye ile halk ve Belediye Başkanlığı ile Belediye Meclisi arasında birçok anlaşmazlığa yol açmış açmıştır. Sahir Üzel'in Kayseri Vilayet Gazetesi, 6 Eylül 1937 tarihli "Bugünkü Kayseri" başlıklı yazısında: "Müstakbel plan geldikten sonra görüldü ki, planı yapan mühendis şehrin bugünkü mevcudiyetini hiç göz önüne almamış, yalnız şehir içindeki eski eserleri nirengi noktası yaparak mevcut olan şehri yollarla, caddelerle, bulvarlarla şerha şerha etmiş ve Kayseri Belediyesi'ne sanki dümdüz bir alan üzerinde yapılabilecek gibi bir şehir planı sunmuştur. Bir bakımdan mühendis haklıdır, çünkü doğrultulabilecek cadde, düzeltilecek bir sokak yok!... Halk müstekidir, çünkü yeni proje taş bırakmayacak derecede yıkıyor diye..."

Çaylak planının iyileştirilmesi ve uygulamadaki sorunların giderilmesi için 1936 yılında Mimar ve Şehircilik Uzmanı Asım Kömürcüoğlu davet edilmiştir. Bu konu dönemin Kayseri Vilayet Gazetesi'nde "Asım Kömürcüoğlu" başlıklı yazıda işlenmiştir.

"Şarımızın imar planının tatbikatı dolayısıyla görülen zorlukları giderecek çareleri aramak ve imar planının tatbikatını belediyeye az istimlak ile mal etmek halkı istimlak külfetlerinden kurtarmak etüdlerini yapmak ve sair imar işlerini incelemek üzere ünlü Mimarlarımızdan Asım Kömürcüoğlu şarımıza gelmiştir."

Bilindiği üzere, Cumhuriyet'in ilanından 1940'lı yıllara kadar, "teknik ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle incelenen kentlerde gelişmenin belli yol akslarıyla sınırlı kaldığı söylenebilir. Döneme ilişkin bir model kurmak ve bunu yaygınlaştırmak için 1940'lı yılları beklemek gerekmiştir" (Çetin, 2012, ss.89-126).

Vilayet Gazetesi'nde "imar işleri" ile ilgili yapılan haberlerde Oelsner- Arû planının oluşum

süreci hakkında pek çok bilgiye ulaşılmak mümkün olmuştur. Örneğin, Oelsner'e verilen bu işin, Kemal Ahmet Arû ve Muzaffer Berberoğlu gibi diğer uzman teknik ekiple birlikte yürütüldüğü tespit edilmiştir. Çünkü Oelsner'in tasarladığı 1/5000 ölçekli imar planı sonrası, İTÜ'de birlikte çalıştığı Kemal Ahmet Arû ve Kayseri'deki yerel yönetimlerin de içinde bulunduğu 1/2000, 1/1000 ve 1/500 ölçekli planların uygulama sırasında kullanılacak paftaları ve yeni "plan kararlarının alınması" aşamasından söz edilmektedir.

İmar planının hazırlık süreci tamamlandıktan sonra, yerel gazetede çıkan "Kayseri'nin Bayındırlık Hamleleri," başlıklı haberde Oelsner-Arû imar planına bağlanan umut vurgulanmaktadır.

"...Kayseri'de vakit vakit plan üzerinde münakaşalar yapıldığını gördüm. Doğrusu şudur ki, plan hatalı da olsa hiç yoktan daha iyidir. Planlı ve programlı olan işlerden alınan netice, gelişi güzel yapılan işlerden daha isabetli ve verimli olduğu muhakkaktır. Planı hemşerilerimiz yalnız kendi seviyesinden görmemeli. Memleketi kül olarak düşünmeli ve umumun menfaatini göz önünde tutarak müteala etmelidir. Toplu yaşamının bazı fedakârlıklar istediğini biliriz. Bu fedakarlığa katlandıkça memleketimizin bayındırlığı daha kolaylıkla yapılmış olur...." (Kalaç, 1946,s.2)

Haberde, Kayseri'deki plansız gelişmeye gösterilen tepkiye dikkat çekilmekte ve Oelsner-Arû imar planının uygulaması, olması gereken kentsel değişimin "ilacı" olarak görülmektedir.

Aşağıda "1944-1945 Oelsner- Arû imar planının hazırlık sürecini" konu alan ve bir süreç mantığına uygun olarak düzenlenen haberlerden seçilmiş metinlerde doküman analizi ve nitel yönelimli içerik analizi çözümlenmesi yapılmıştır.

1944 yılında Emin Molu'nun Belediye Başkanı olduğu dönemde yapılmasına karar verilen imar planı ile ilgili olarak Kayseri Vilayet Gazetesi'nde ona yakın habere rastlanmış, ancak çalışmada imar planının yapım sürecini anlatan haberler metinde incelenmiştir.

Kayseri, 1930'lardan itibaren kent imar planı yapılmasının önemini kavrayan ve bunu Ankara ile bağıni koparmadan gerçekleştiren nadir kentlerden biridir. Ulus-Devlet 1940'lı yıllarda bazı kentlerde imar planlarının yapılmasını teşvik etmiştir. Bildiği üzere, Cumhuriyet'in ilanından 1940'lı yıllara kadar, "teknik ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle incelenen kentlerde gelişmenin belli yol akslarıyla sınırlı kaldığı söylenebilir. Döneme ilişkin bir model kurmak ve bunu yaygınlaştırmak için 1940'lı yılları beklemek gerekmiştir" (Çetin, 2012, s.119). 1942'den başlayarak Kemal Ahmet Arû'nun Isparta, 1946 yılında Tekirdağ, 1947 yılında Bandırma, Tokat ve Kars, 1948 yılında Gaziantep ve İzmit gibi kentlerin planlarında da aktif görev alması Kayseri İmar planı işinin de benzer dönemlerde tartışılması ile de, imar plan hazırlıklarının merkeze (Ankara'ya) bir anlamda eklenme çabası olarak görmek mümkündür.

10 Şubat 1944 Perşembe, "Şehrin haritası yeniden yaptırıldı"

"Memnuniyetle haber aldığımız göre, mevcut şehir haritasında bir takım noksanlıklar gören Belediye Riyaseti bu haritayı yeniden yaptırmış bulunmaktadır. Bu ayın 17. akşamı saat 20'de Şehir Kulübünde Valimizin başkanlığında bir toplantı yapılacak, su ve imar işleri etrafında konuşmalar yapılacaktır. Şehrimizin mevcut mühendis mimar ve bu işlerden anlayan zevatin davetli bulunduğu bu toplantıda yeni yapılan şehir haritası tetkik edilecek ve müstakbel imar faaliyeti hakkında herkes düşündüklerini serbestçe söyleyebilecektir..." Kayseri Vilayet Gazetesi, 10 Şubat 1944.

1933 yılında Kayserili mühendis Burhanettin Çaylak kentin ilk imar planını hazırlamıştır.

Ancak ilgili haberde Çaylak planını olumsuzlayan ifâdeler bulunmaktadır. Ayrıca kent gelişimi için Çaylak plan kararları, Belediye Meclisi tarafından yeterli görülmemiştir. Buna göre, haberde kentin genel durumunun tespitinin ortaya konulması, gelecekte nasıl imar olacağı ve şehrin nasıl büyüyeceğine ilişkin beklentiler dikkat çekicidir. Aynı habere göre, 17 Şubat 1944 tarihinde Vali Cavit Ünver başkanlığında kentin en önemli sorunlarından olan "su ve imar işleri" hakkında kentin mühendis, mimar ve yerel yönetimlerinin görüşleri alınmıştır. İmar işlerinin en önemli konu başlıklarından biri olan şehrin "su problemi" ile "imar planının" bir arada toplantının ana ekseninde olması, yerel yönetimin gelecek planlamasına dair kaygılarının belirtisi olarak okunabilir. Benzer şekilde 1940'lı yıllarda teknik elemanların ve yerel yönetimin içinde bulunduğu bir platformun varlığı ve eylemleri, Kayseri'nin değişimi talep eden bir yönetimi olduğu ve bu yönetimin, büyüyen planlı bir şehir hedefiyle imar işlerinde planlı bir gelişime açık olduğu söylenebilir.

17 Şubat 1944 Perşembe, "Şehrin İmarına Doğru"

"Şehir haritası tetkik edildi, müstakbel imar faaliyeti hakkında hasbihallerde bulunuldu", "Nisan nihayetinde mütehasşıs bir heyet gelip imar ve su işlerini tetkik edecek": "Orta Anadolu'nun en mühim vilayetlerinden biri olan şehrimizin yeni baştan imarı ve güzelleştirilmesi için fikir teatisinde bulunmak üzere evvelki akşam Şehir Kulübünde Valimizin başkanlığında mühim bir toplantı yapılmıştır. Şehrimizde mevcut mühendis, mimar ve bu işlere akli eren diğer zevatın iştirak ettiği bu toplantıda evvelce hazırlanıp bilahare üzerinde bazı tadilat yapılan eski şehir planı tetkik edilmiş ve neticede bu planın tamamen iptal edilip yeniden bir şehir planı yaptırılmasının daha muvafık olacağı kanaatine varılmıştır. Yeni plan Nisan nihayetinde şehrimize gelecek olan mütehasşıs heyetinin vereceği raporlar göz önünde tutulmak sureti ile memleketimizin en maruf şehircilik mütehasşıslarından biri tarafından hazırlanacak ve hiç vakit kaybetmeden tatbik başlanacaktır." Kayseri Vilayet Gazetesi, 17 Şubat 1944.

1944 yılına kadar "harita mühendisleri", "imar mühendisi", mimar ve mühendisler tarafından ele alınan Kayseri kent haritaları için, ilk defa "şehircilik uzmanı"² olarak tanımlanan yeni teknik elemanlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu yıllarda kentin ne kadar karmaşık ilişkileri barındırdığı, yani sadece yeni yollar açmak ve mevcut yolların düzenlenmesi gibi kararlarla gelişemeyeceği, yerel yönetimler tarafından fark edilmiştir. İlgili habere göre, şehrin mevcut durumu hakkında olumsuz görüşler ve memnuniyetsizlikler vardır, bu yüzden yeni baştan kent imarının gerekliliği üzerine ortak bir görüş birliği sağlanmıştır. Buna göre, yerel yönetim eski planı (1933-1935 Çaylak İmar Planını) iptal etmiş ve kentin mevcut durumunu tespit edecek uzman bir ekip çağırmıştır. Haberdeki "memleketimizin en maruf şehircilik mütehasşıslarından" ifadesiyle Oelsner-Arû ikilisine bir gönderme yapılarak, imar planını otoriteye ve uzman görüşüne dayandırma çabası dikkat çekicidir. Yerel yönetimin başı olan Vali'nin doğrudan bu işe başkanlık ettiği ve imar planının kapsamı ve içeriği ile yakından ilgili olduğu bilgisi imar planının Kayseri için önemli olduğunun ve en üst otorite tarafından kontrol altında tutulduğunun bir göstergesidir. Sonuç olarak, tüm Kayseri kentinin ve paydaşlarının yaşama biçimlerini değiştirecek bir plana, merkezi bir otorite ve denetleme mekanizması sahip çıkmaktadır.

24 Nisan 1944 Pazartesi, "Şehir planı hazırlanıyor"

"Bu iş için şehrimize gelen Nafia Vekâleti şehircilik mütehasşısı profesör Ösnerle (Profesör Oelsner) Yüksek Mimar Muzaffer Berberoğlu tetkiklerine devam ediyorlar"

² "Türkiye'de o yıllarda yabancı mimar ve **şehircilik uzmanlarıyla** kentlerin sorunlarının çözülmesi eğilimine aykırı olarak, Kayseri'nin mimar olmayan, fakat imar işlerinden anlayan bir Türk mühendisine planlatılması, dikkat çekicidir" (Çabuk, 2012, s.69).

"Şehrimizin imar planını hazırlamak üzere davet edilen Nafia Vekâleti şehircilik mütehassısı profesör Örsnerle (Profesör Oelsner'le) fen heyetinden yüksek mimar Muzaffer Berberoğlu Pazar günü şehrimize gelmişler ve tetkiklerine başlamışlardır. Misafirler Pazartesi günü şehirde görülmeye değer yerleri gezmişler ve bu meyanda Eskişehir köşk dağı ve çifte kümbetler civarındaki tepelere çıkarak Kayseri'nin muhtelif istikametlerden görünüş vaziyetini tetkik etmişlerdir. Heyet Belediyenin misafiri olarak Cumartesi gününe kadar burada kalıp tetkiklerde bulunduktan sonra Ankara'ya dönecek ve şehrin imar planını hazırlamaya başlayacaklardır." Kayseri Vilayet Gazetesi, 24 Nisan 1944.

Tekeli'ye göre, "... bir kent planlaması ancak var olan yaşayış şekilleri güçlendirilerek yapılabilir..." (Tekeli, 2011, s.205) ve Oelsner, tarihsel ve doğal değerlere hassasiyet gösteren bir plancıdır. Oelsner'e göre kenti, öyle pek çok yıkıp yapmadan, yapmalıdır. Var olan ve kültürel temelleri batıdan farklı yaşam biçimlerinin yeniden yorumlanmasına önem verilmelidir.

Söz konusu gazete haberine göre, Oelsner, Yüksek Mimar Muzaffer Berberoğlu ile kent imar planı hakkında ön çalışmalara başlamıştır. Kentte yaklaşık bir hafta kalan teknik ekip, Kayseri'nin genel görünüşüne hâkim olabilecekleri "Eskişehir Köşk Dağı ve Çifte Kümbetler civarındaki tepelere çıkarak Kayseri'nin muhtelif istikametlerden görünüş vaziyetini" yerinde incelemişlerdir. Eskişehir köşk dağı kentin Batısında, çifte kümbetler ise Doğu yönündedir. Buna göre, kentin Doğu-Batı yönündeki mevcut doku uzmanlar tarafından izlenmiş ve değerlendirilmiştir. Haberin devamında 1944 Nisan'ında Kayseri'ye gelen Oelsner'in, Muzaffer Berberoğlu ile birlikte plan hazırlığı için Ankara'ya döndüğü ve Kayseri'ye gelen ilk ekipte Kemal Ahmet Arû'nun bulunmadığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak kenti gözlemleyen ve deneyimleyen Oelsner, 1/5000 ölçekli önerisinde tarihi alanlara duyarlı bir plan önerisinde bulunmuştur.

31 Temmuz 1944 Pazartesi, "İmar Planının Tanzimine Doğru"

"Profesör Ölsner tarafından hazırlanan şehir planı esasları Belediye Meclisi tarafından tam bir ittifakla kabul edildi. Esas imar planını yapmak üzere şehircilik mütehassısı Kemal Ahmet Arû şehrimize geldi, yakında yardımcı mütehassıslar da gelecek."

"Bundan bir müddet evvel şehrimize gelip esaslı ve alakalı etütler yaptıktan sonra Ankara'ya giden Vakıa (Nafia) Vekâleti şehircilik mütehassısı Profesör Ölsner (Oelsner) tarafından vilayetimizin 1/5000 mikyasında yeni şehir planı hazırlanmıştır. Bu plan Belediye Meclisinin son fevkalade toplantısında umumi heyete arz edilmiş ve uzun müzakerelerden sonra her bakımdan kabule şayan görüldüğünden tam bir ittifakla kabul edilmiş ve tasdik edilmek üzere Nafia Vekâletine gönderilmiştir. Diğer taraftan aynı esaslar üzerinde 1/2000 mikyasında şehrin asıl imar planını yapmak üzere şehircilik mütehassıslarından Kemal Ahmet Arû şehrimize gelmiş ve hemen tetkiklerine başlamış bulunmaktadır. Ayrıca kendisine yardım etmek üzere pek yakında bir kaç şehir mütehassısının daha geleceği memnuniyetle haber alınmıştır. Belediyemizi bilhassa bu sahada gösterdiği gayret ve muvaffakiyetten dolayı tebrik eder başarılar dileriz." Kayseri Vilayet Gazetesi, 31 Temmuz 1944.

Oelsner tarafından hazırlanan 1/5000 ölçekli plan Belediye Meclisine Temmuz 1944'te sunulmuş ve kabul edilmiştir (Şekil 2). Daha sonra, 1/2000 ölçekli imar planını hazırlamak üzere Temmuz 1944'te Kemal Ahmet Arû ve yardımcı uzmanlar da Kayseri'ye gelmiştir. Haberde 1/5000 ölçekli plandan 1/2000 ölçekli plan aşamasına geçişte Belediye'nin bu süreçte aktif rol alma niyeti açıkça belirtilmiştir.

Şekil 2. Oelsner tarafından hazırlanan 1/5000 ölçekli imar planı (Kayseri Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü Arşivi)

Çabuk'un (2019, s.287) da belirttiği gibi "alt ölçekli planlar ise Oelsner'in İTÜ'de yardımcılığını yapan Mimar Doç. Kemal Ahmet Aru'nun başkanlığında Kayseri Belediyesi'ne bağlı bir mimari büroda çizilmiştir".

Gazete haberindeki bilgilere paralel, Arû (2001) kendi anılarında da Kayseri imar planı hazırlıklarından şöyle bahsetmektedir:

"Prof. Oelsner, benim şehir planlamada tatbikat yapmamı da istiyordu. Kayseri için kendi hazırladığı 1/2000 ölçekli imar planının detay planlarını benim yapmamı arzu etmişti. 1945'de Kayseri'ye birçok seyahatler yaptım ve Belediye ile istişareler yaparak, Kayseri İmar Planını 1946'da tamamladım. Kayseri İmar Planı, benim yaptığım ilk imar planı olmuştu... Bir şehircilik hocasının yetişmesinde, Anadolu kentlerini tanımak, oralardaki sorunları öğrenmek ve çözüm önerileri hazırlamanın büyük rolü olacağını düşünen hoca, beni imar planları hazırlamaya yöneltmişti..."

Gülersoy (1998, ss.54-58), Kemal Ahmet Arû'nun Anadolu kentlerinin mevcut dokusunu analiz etmiş biri olarak, tasarladığı organik kent dokusunun rastlantısal olmadığını, topografya ve iklime göre oradaki yaşantı ile birlikte şekillendirdiğini iddia etmektedir.³

³ "Şehircilik tarihine bakarsak, kent dokularının biçimlenmesinde iki ana düzen eğilimine rastlarız. Bunlardan birisi geometrik düzen, diğeri geometrik olmayan organik düzendir. Birinciye kent silüetinin metrik düzeni, ikinciye ritmik düzeni diyoruz. Serbest ve organik bir dokuya sahip eski Türk kenti ritmik bir düzen içindedir. Eski kentlerin bu biçimlerini bir rastlantı olarak görmemek gerekir. Bu kentlerin temel biçimleri iç dokudan gelen geometrik olmayan formların yüz yüze vurmasından ibarettir. İç doku da burada yaşayanların gereksinimlerinden türemiştir. Evin olduğu kadar, yol ve kent dokularının biçimlendirilmesinde de insanla tabiatın özellikle iklimin birbirini etkileyen iki ayrı öge halinde belirdiklerine şahit olmaktadır. Türkiye'de farklı iklim koşulları nedeniyle, çeşitli coğrafi bölgelerdeki eski kent dokuları ve ev tipleri de farklı görünüşlerdedir" (Arû, 2001, s.56).

Ayrıca gazete haberinde imar planının Ankara (merkezi yönetimle) ile bağlantılı bir şekilde, sürekli uzmanların takibi altında gerçekleşmekte olduğu ve titizlikle her hangi bir problem yaşanmadan başarılı bir şekilde sonuçlanması için Belediye'nin hassasiyet gösterdiği de vurgulanmaktadır.

2 Ekim 1944'te Belediye Fen Heyeti'nde görevli Yüksek Mühendis Mimar Sabih Arıkan, imar planına ait 1/2000 ve 1/500 ölçekli paftalar hazırlanırken belediye imar bürosunun⁴ faaliyetleri ve sürece ilişkin gelişmeleri kendi kalemle ele alıp, Kayseri Vilayet Gazetesi'nde paylaşmıştır.

2 Birinci teşrin (Ekim) 1944 Pazartesi, "İmar Planımız Hazırlanırken" (Yüksek Mühendis Mimar Sabih Arıkan)

"1935 senesinde yapılmış olan Kayseri İmar planının bugünkü şehircilik ihtiyaçlarını tamamıyla karşılayamaması ve kabiliyeti tatbikiyesinin (kabiliyet-i tatbikiyesinin) az olması dolayısıyla, çok mühim bir sanayi ve transit merkezi olan şehrimizin her bakımdan iyi düşünülmüş ve en yeni telakkilere uygun bir surette tertiplenmiş bir planın yaptırılması zaruret halini almıştır. Bu plana esas olmak üzere evvel emirde belediyemize onaltı küsür bin liraya mal olan hâlihazır haritaları yaptırılmış ve her türlü mesaiye elverişli olmak üzere dört muhtelif mikyasa üzere tersim ettirilmiştir. Bu işin ikmalini müteakip derhal imar planı faaliyetine geçilmiş, evvela 1/5000 mikyasa avan proje Nafia Vekâleti şehircilik bürosu mütehasısı Beynelminel (Beynelmiele) şöhreti haiz Profesör Oelsner'e hazırlatılarak Belediye Meclisi kabulünden geçirilmiş ve vekâlete tasdik ettirilmiştir. Bu arada asıl tatbikata esas olacak 1/2000'lik paftalarla Cumhuriyet Meydanı istasyon civarı ve çarşı mahalleri gibi mühim yerlerin 1/500 lük tafsilat resimleri Belediyemiz fen heyetine bağlı olarak teşkil edilen bir imar bürosu tarafından yapılmakta ve böylece Kayseri'nin imar planı nev-i şahsına mahsus bir tarzda işlenmektedir. Bir imar planının bu şekilde her türlü menfaat ve zaman kayıtlarından (kayıtlarından) uzak bulunarak mevzuun hemen yanı başında ve onunla daimi temas halinde kalmak sureti ile yapılması bu işten müsbet netice alınması, iktisadi ve tam manası ile mahalline uygun bir planın hazırlanabilmesi bakımlarından ne kadar iyi bir suret-i hal olunduğunu söylemeye lüzum yoktur. Planın her noktasında hakikate ve ideal şekle en yakın olan tarz-ı halli bulmak ve adalar dahiline nüfuz ederek binaların işgal ettikleri yerlerle boş arsalar nispetini tam olarak takdir edebilmek ve ona göre isabetli kararlar verebilmek üzere Kayseri'nin 1/800 mikyasında tayyareden alınmış fotoğrafları temin edilmiştir. En güzel ve en iktisadi şekli lüzumsuz istimlâkler yapmadan vatandaşı mağdur etmeden temin etmek için duyduğumuz endişeler hakkında bu cihetin kâfi bir fikir verebileceğini umuyoruz. Mezkûr 1/2000'lik planların önümüzdeki Cumhuriyet bayramında ikmal edilmesi için elden gelen hiçbir gayret esirgenmeyecektir. Planın kati safhası, yani 1/500'lik tafsilatların ihzarı için şimdiden bir tarih tespit etmek doğru değildir. Müstakbel Kayserinin, dolayısıyla yüz bine yakın vatandaşın içtimai iktisadi ve hayati bünyesile (bünyesiyle) en yakından alakadar olan bir mevzuun muhtelif safhaları arasında münasip fasılalar verilmesi bu planın iyice hazım edilmesine olgunlaşmasına ve düşük taraflarının zamanla belirmesine büyük faydalar sağlayacağına şüphe yoktur. Bahis mevzu olan 1/500'lik tatbikat planları şehir ve şehircilikle ilgili bütün suallere cevap verebilecek şekilde etraflı olacak, her semte göre düşünülmesi icap eden bina genişlikleri, kat irtifaları cephe etütleri inşa tarzları ve renkleri, yolların genişlikleri ve makta vaziyetleri ağaçlatma tarzları, parkların ve çocuk bahçelerinin tanzim ve tertipleri çarşı pazar yerleri, eğlence mahalleri ve daha buna

⁴ Kayseri Büyükşehir Belediyesi Arşivi. Kayseri Belediyesi, Fen Heyeti'ne bağlı olarak bir mimari büro oluşturulmuştur. Bu büroda 1/2000, 1/1000 ve 1/500 ölçekli planlar Arû'nun başkanlığında çizilmiştir. Çizilen planlar 1 Ağustos 1945 tarihinde Kayseri Belediye Meclisi'nde kabul edilmiş ve 17 Eylül 1945 tarihinde Nafia Vekâleti Yapı ve İmar İşleri Reisliği'nde onanmıştır.

benzer günlük hayat ve mesai şartlarımızı en iyi surette tanzim edecek suret-i halleri ihtiva edecektir.

Hayatımıza bu kadar derin bir surette nüfuz eden bu mühim mevzuun değeri nisbetinde etüt edilmesini ve bu tedkika lüzumlu zamanın hakkıyla ayrılmasını tabi görmeliyiz. Tatbikata esas olacak 2000'lik paftalar hazırlanırken fen heyetimizi müşkül durumda bırakan bir ciheti, hemşerilerimizin iyi niyetlerine dayanarak arz etmek isteriz. Cumhuriyet bayramına yetiştirmeye çalıştığımız planlar yapıp tasdik edilinceye kadar yeni ve musaddak 1/5000'lik avan proje müteferrik meselelerin halline elverişli olmayıp, sadece ana hatları çok kaba bir surette gösterdiğinden herhangi bir inşaat müracaatı karşısında, ekseriyetle birbiriyle tezat teşkil eden vaziyetlerle karşılaşmaktayız. Mesela, eski plana nazaran uygun gelip, yeni planda vaziyeti pek belli olmayan bir mahalle ruhsat verildiği takdirde tatbikat planları ihmal edildiği zaman vaziyette vukua gelebilecek herhangi bir değişiklik yüzünden hem imar gecikecek, hem de vatandaşın bin mihnetle ortaya getirdiği bina yıkılıp istimplâk edilmeye mahkum bir vaziyete düşecektir. Bilmukabil eski planda ruhsat verilemeyecek bazı mahaller, elde mevcut 1/5000'lik avan projede inşaata müsait vaziyetler gösterilebilir. Fakat bu avan proje bina cephe ve vaziyetlerini hassas bir şekilde tayine elverişli olmadığından, bu gibi hallerde de inşaata müsaade vermek imkânları bulunmamaktadır. Bir iki ay için fen heyetimizin içinde bulunduğu bu müşkil vaziyetin ve hemşerilerimizin (hemşehrilerimizin) menfaati göz önünde tutularak, esaslı olmayan hiçbir şeye istinât etmemek azminden mütevellit, bu gibi hallerde verdiğimiz ret cevaplarının anlayışla karşılanacağından eminiz. Yurtta çalışan arkadaşlara muvaffâkiyet dilerken mesaimizin rahatça cereyan edebilmesi için asûde bir yerde güzel bir mahalli bu işe tahsis etmekle bize büyük yardımda bulunmuş olan Vilayet parti idaresine teşekkürü borç bilir, büronun sükûnet ve mahremiyetine hürmet etmeyi yakın arkadaşlar ve hemşerilerimizden (hemşehrilerimizden) rica ederiz." Kayseri Vilayet Gazetesi, 2 Ekim 1944.

İmar planımız diye başlayan yazıda, hissedilen merkezîyetçi yaklaşımla planı "sahiplenme", "kamuoyu oluşturma", o söylemle "halkı yönlendirme" ve başlığın altında bir teknik uzmanın (Sabih Arıkan) adıyla da, imar planının güvenilirliğini ve inanılabilirliğini artırma söz konusudur. Arıkan, yazısına Çaylak planını olumsuzlayarak başlamakta, yeni kent planının isteğe bağlı değil, mecburi olduğunu vurgulamakta ve şehri yücelten ifadelerle yeni imar planının çağdaş düşüncelere uygun olarak hazırlanması zorunluluğunu dile getirmektedir.

Söz konusu haberdan imar planının ön hazırlık çalışmaları için, gerek zaman gerekse maliyet açısından çok emek verildiği anlaşılmaktadır. Hâlihazır haritaların hazırlanmasının hemen sonrasında, uluslararası üne sahip Alman şehir plancısı Profesör Oelsner, 1/5000 ölçekli planı hazırlamak üzere Kayseri'ye davet edilmiştir. Oelsner gibi dünyaca ünlü uzman bir kent plancısının bu işi üstlenmesi, imar planının Belediye Meclisi tarafından oy birliği ile kabul edilmesini kolaylaştırmıştır.

1/5000 ölçekli imar planından sonra 1/2000 ölçekli asıl uygulama planı için gerekli imar paftalarının hazırlanmasında Belediye kendi bünyesinde fen heyetine⁵ bağlı olan bir imar

⁵ "Bayındırlık Bakanlığı Şehircilik Fen Heyeti'nin Türkiye Şehircilik tarihi bakımından önemli bir yeri var. 1935'ler sonrasında Türkiye'de şehir planlama pratiğini yönlendiren iki odak var. Bunlardan biri Belediyeler İmar Heyeti'dir. Belediyeler için imar planları yapmaktadır. Bu II. Dünya Savaşı sonrasında İller Bankasının iki temel ayağından birini oluşturmuştur. Burada Mithat Yenen gibi Alman planlama ekolünün temsilcisi olarak görülebilecek kişiler yer alacaktır. İkinci odak Şehircilik Fen Heyeti'dir. Bayındırlık bakanlığındaki bu büro'da belediyeler için planlar yapmaktadır. Bu büroda çalışanlar 1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığı kurulurken onun oluşumunda önemli rol oynadılar" (Tekeli, 2004,s.7).

bürosu oluşturmuştur (Tekeli, 2004, s.7). Metinde, imar bürosunun kurulmasının ve Kayseri'ye özgü bir planlama yapılmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Kentin "Cumhuriyet Meydanı, istasyon civarı ve çarşı mahalleri'nde bulunan önemli yerleşimleri" imar bürosunun kontrolünde planlanması hedeflenmiştir. Böylelikle Belediye, kentin ileri gelenleri için önemli olan bu bölgelerin gelişimini kontrol edebilecektir. Kentle ilgili önemli işlerde denetimi elden bırakmayan bir yerel yönetim bulunduğunu söylemek mümkündür. İmar planı hazırlık işi tamamen Oelsner ve Arû'ya verilmesine rağmen, Belediye doğrudan sürecin içerisindeydi. Arıkan Belediye'nin plan hazırlıklarına dâhil edilmesini olumlu bulmakta ve yerel, ekonomik ve verimli bir çözümün ancak Belediyenin süreç içindeki aktif rolü ile gerçekleştirilebileceğini iddia etmektedir.

Metnin devamında, modern şehircilik kurallarına uygun tasarım yapabilmek ve Kayseri'ye özgü parametreleri doğru tespit edebilmek için imar bürosunda yapılan işleri detaylı bir şekilde anlatan Arıkan, Oelsner'in şehrin Doğu-Batı aksında bulunan tepelerden silüetler almış olduğunu ve belediyenin uçaktan çekirtilmiş hava fotoğraflarını da örnek olarak vermektedir. "İdeal olanı" planlayabilmek adına doğru plan kararlarının alınmasına altlık oluşturacak bu bilgiler çalışmaların yapıldığı dönem bakımından oldukça dikkat çekicidir. Arıkan'ın ifadelerinde "lüzumsuz istimlak" yapmamaya özen gösterildiğine dair bir vurgu da bulunmaktadır. "En güzel ve en iktisadi şekli *lüzumsuz istimlâkler* yapmadan *vatandaş mağdur etmeden* temin etmek için *duyduğumuz endişeler hakkında* bu cihetin kâfi bir fikir verebileceğini umuyoruz."

Bu ifadelerin halkın lehine bir tavırla kaleme alındığı açıktır. Ayrıca planın zamansal bir probleme dönüşmemesi için gayret edildiğinin altını çizerek, planın Cumhuriyet Bayramı'na yetişmesi için imar bürosunun elinden gelen çabayı göstereceğini ifade etmektedir. Arıkan, bilinçli olarak Cumhuriyet bayramıyla özdeşleştirerek, planın zamansal bir probleme dönüşmeden halk tarafından çifte kutlama ile karşılanacağını söylemektedir.

Haberin paragrafları arasındaki öncüllük-ardıllık ilişkisini dikkate aldığımızda Arıkan'ın, imar planı hazırlık süreciyle ilgili eleştirilebilecek noktalara karşı resmi ve teknik bir dille savunma geliştirdiği söylenebilir. Plan elbette ki kimileri tarafından beğenilmeyecek ya da eleştirilecektir. Arıkan metninde eleştirilebilecek noktalara ustaca cevaplar vermektedir. Örneğin, planın Cumhuriyet Bayramı'na yetişeceğine dair bir olumlama var iken, hemen ardından gelen paragrafta 1/500 ölçekli paftaların son aşaması için kesin bir tarih söylenemeyeceğini belirtmektedir.

Arıkan, aynı paragrafta Kayseri'yi 100.000 nüfuslu olarak belirtip, (gelecekte nüfusun iki kat artacağını düşünerek) geleceğin Kayseri'sini planlarken bu işin zaman alacağını da dile getirmektedir. Metninin tamamında pozitif bir yaklaşım sergileyerek, imar planı ile birlikte gelişmiş ve modern bir Kayseri resmi çizmektedir. Arıkan bu durumu detaylandırarak, 1/500 ölçekli paftalarda modern Kayseri'nin nasıl olacağını teknik bir dille halka anlatmaktadır. Halkın/okuyucunun bu teknik bilgilere tamamen hâkim olması elbette ki mümkün değildir ancak bir uzmanın bu bilgileri vermesi, verilen bilgilerin doğruluğuna olan güveni artırmaktadır.

1/500 ölçekli imar paftası önerisinde, modern şehircilik kuralları içinde tasarlanması gereken tüm kentsel donatılara yer verilmiştir. Mahallî bir plan tasarlanmaya çalışılırken modern donatıların da halka sunulmasına özen gösterilmiştir.

İmar bürosunda tasarlanan 1/2000 ölçekli paftalar hazırlanırken, halkın her kesiminin memnun edilemeyeceği bilinmektedir. Belediyenin yer yer bu duruma da dikkat çekmesiyle, 1935 yılı imar planında imara açık bir alanın, 1/5000 ölçekli Oelsner imar planında imar

verilmemesi gibi bir durum söz konusu olmuştur. Bu gibi durumlarda Belediye 1/2000 ve 1/500 ölçekli paftalar hazırlanincaya kadar bu tarz taleplere ret cevabı vereceğini duyurmuştur. 1/5000 ölçekli planın uygulama aşamasına tam olarak cevap veremediği buna karşın 1/500 ölçekli planın beklenmesi gerektiği halka bir kez daha duyurulmuştur. Esaslı ve gerçekçi olmayan hiçbir duruma ve planlamaya izin verilmeyeceği üzerine kesin bir tavır görünmektedir. Bu da 1944-1945 İmar Planı'nın tam bir kararlılıkla ve titizlikle uygulanmaya çalışıldığının göstergelerindedir.

Son paragrafta Arıkan, dönemin Cumhuriyet Halk Fırkası yönetimine (Vilayet Parti idaresine) -bir protokol konuşması yapar gibi- teşekkür etmektedir. Buradan hareketle Kayseri imar planına olan desteğinin merkezi otoriteden kaynaklı olduğu söylenebileceği gibi, yerelin merkezi otoriteye (Ankara'ya) eklenme çabası olarak da görülebilir. Arıkan, dönemin yönetim idaresine vurgu yaparken, hemşehrilere imar bürosunu çalışmalarını sırasında rahatsız etmemelerini istemektedir. Genel olarak halktan sürecin verimliliği adına anlayış beklenmektedir. Metnin geneline bakıldığında, Belediyenin Fen Heyeti'nde çalışan Arıkan'ın yer yer teknik ve resmi bir dil kullandığı dikkat çekmektedir; sık sık yargılara varılması nedeniyle de taraflı bir haber metni olduğu söylenebilir.

Değerlendirme

Kayseri Vilayet gazetesinde Oelsner-Arû İmar Planı'nı konu alan yazılar içerisinde şehircilik mütehassısı, imar faaliyeti/imar planı, mimar/mühendis, belediye fen heyeti, hemşehri/vatandaş, plan ve mikyas kavramlarının sıkça yinlendiği tespit edilmiştir. Bu kavramlar içerisinde ise plan ve imar faaliyeti/imar planı ve mimar/mühendis kavramlarının en fazla kullanılan kavramlar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Tablo 1.de görüldüğü gibi bu yazılar içerisinde Gustav Oelsner, Vali ve Kemal Ahmet Arû isimlerinin ön plana çıkan isimler olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 1. Oelsner- Arû İmar Planı ile ilgili Yazılarda Kullanılan Kavramlar ve Ön Plana Çıkarılan Kişiler/Kurumlar (Tablo yazarlar tarafından üretilmiştir, 2019)

Kullanılan Kavramlar	Sayı	Oran (%)	Ön Plana Çıkarılan Kişiler	Sayı	Oran (%)
Şehircilik Mütehassısı	7	7,3	Gustav Oelsner	4	30,8
İmar Faaliyeti/ İmar Planı	12	12,5	Kemal Ahmet Arû	2	15,4
Mimar/ Mühendis	10	10,4	Y. Mimar Muzaffer Berberoğlu	1	7,7
Belediye Fen Heyeti	8	8,3	Mimar Asım Kömürcüoğlu	1	7,7
Hemşehri/ Vatandaş	8	8,3	Y. Mimar Mühendis Sabih Arıkan	1	7,7
Plan	46	47,9	Vali	3	23
Mikyas	5	5,2	Ali K. Tankör	1	7,7
Toplam	96	100	Toplam	13	100

Metinde yer alan konu ve temalar aracılığı ile anlamlar üzerine yoğunlaşabilmek için yazılardaki hakim konuların nicel değerlendirmesi yapılmıştır. Bu bağlamda Oelsner- Arû İmar Planı ile ilgili yazılarda yukarıdaki tabloda verilen konu ve temaların ön plana çıktığı belirlenmiştir. Tablo 2.de elde edilen bu konu ve temalar ayrı bir başlık altında yorumlanmıştır.

Tablo 2. Oelsner- Arû İmar Planı ile ilgili Yazılarda Ön Plana Çıkarılan Konu ve Temalar
(Tablo yazarlar tarafından üretilmiştir, 2019)

Konular / Temalar	Sayı	Oran (%)
Kayseri'nin imar planı	10	22,2
Oelsner-Arû imar planının mahallî olması	2	4,4
Plan sürecine yeni teknik öznelerin dâhil olması	4	8,8
Şehir mütehassısı	4	8,8
Yerel yönetimlerin planlama sürecine dâhil olması (İmar Planı ile ilgili Vali ve Belediye'nin söz sahibi olmak istemesi)	18	40
Modern şehircilik kurallarına göre tasarlanmış bir Kayseri tahayyülü ("İdeal kent" düşüncesi)	7	15,6
Toplam	45	100

Çalışmada yaşanmış tarihi bir olayın/sürecin (1944-1945 Oelsner-Arû imar planı hazırlık sürecinin) dönemin yerel gazetede yazılı metni üzerinden "anlamının" çözümlenmesi üzerine bir deneme yapılmıştır. Burada amaç plan sürecini "kendi olağanlığı içinde" dönemin yerel basınındaki karşılığı üzerinden okumaktır. İmar planının oluşum sürecine odaklanmak ve bunun harita ve plan paftaları yerine imar planının halk ve belediye tarafını da ortaya koyarak, sürecin en iyi takipçilerinden biri olarak kabul edilebilecek olan dönemin yerel gazete haberleri üzerinden incelenmesi, çalışmanın özgün yönlerinden birini oluşturmaktadır. Çalışma genel olarak, kronolojik olarak verilen yerel gazete haberleri kapsamında, sadece ilgili imar planının hazırlık aşamasındaki bilgi ve yorumlara odaklanmıştır. Ancak bir imar planının hazırlık sürecinde dahi halkın plana olan umudu ve modernleşme sürecinde olması gereken değişimin bir aşaması olarak görmesi ve geleceğin Kayseri'sinde olmasını istediklerini imar planıyla birlikte araçsallaştırmaları özellikle bu çalışmanın ana temalarını oluşturmaktadır. Ayrıca, o dönemde imar planı üretim süreci içinde bulunmuş habercilerin ve teknik elemanların kaleminden çıkmış metinlerle, bir bakıma kente yönelik toplumsal tavrın derecesi de ölçülmeye çalışılmıştır.

Gazete metinlerinde yapılan doküman analizi ve sonucunda imar planı hakkında yeni bilgilere ulaşılmıştır. Böylelikle mimarlık metinlerinde yanlış veya eksik bilinen bazı bilgiler incelenen gazete haberleri çerçevesinde gün ışığına çıkarılmıştır. Bu kapsamda, nitel yönelimli içerik analizi kullanılarak elde edilen bulguların detaylı değerlendirilmesi şu şekildedir:

1944-1945 Oelsner-Arû imar planının mahallî olması:

Gridal bir planlama olarak tanımlanan Oelsner-Arû planı, yerel gazete haberleri analizi sonucunda, mahallî (yere özgü) değerlerden bağımsız ele alınan bir imar planı değildir. Oysaki grid plan hakkında genel olarak söylenenler, tepeden inme, yere özgü değerleri önemsemeyen yapılan planlama olmasıdır. Tekeli'nin de belirttiği üzere, dönemdeki "bu planlama genellikle geçmişte var olan kentsel dokulara saygılı olmayan bir modernist planlamadır" (Tekeli, 2001, s.25). Buna karşın, Arû'nun anılarından ve Oelsner'in kendi ifadelerinden anlaşıldığına göre, yere özgü değerleri dikkate alarak planlamaya dikkat etmeleri dönemin imar plan yaklaşımının yeniden değerlendirilmesinde önemlidir. Burada Kayseri Belediyesi'nin imar planının mahallî olması adına, verdiği çabayı da göz ardı etmemek gerekir. Planın uygulamaya geçmeden önceki karar, proje ve onay aşamasında dahi yerel yönetimin aktif rol aldığı hatta hâlihazır haritalardan, hava fotoğraflarına ve korunması gereken yapılara kadar plana altlık teşkil edecek her türlü bilgi ve belgeyi, kurduğu fen heyeti ile birlikte hazırlamıştır.

Plan sürecine yeni teknik öznelerin dâhil olması:

Literatürde 1944-1945 İmar Planı, genellikle Oelsner ve Arû gibi teknik özneler üzerinden okunmaktadır. Bu çalışmada Vilayet Gazetesi haber analizlerine göre, imar planı hazırlık sürecine Y. Mimar Muzaffer Berberoğlu, Ali K. Tankör ve Kayseri Belediye Fen Heyeti'nin bünyesinde çalışan Y. Mimar Mühendis Sabih Arıkan gibi teknik elemanların aktif rol aldığı tespit edilmiştir.

Kent planlamasının harita mühendislerinin tekelinden alınıp, mimar ve şehircilik uzmanlarına verilmesini, "dönemin çağdaşlık anlayışı içinde bir kent planlama pratiğinin ve belediye yönetiminin kurumsallaştırılması" çabası olarak değerlendirmek mümkündür (Tekeli, 2001, s.66). Ayrıca yavaş yavaş "şehircilik uzmanları" tanımlamaları ile kent planlamasının mimarlıktan ayrı bir disiplin olarak gelişmeye başladığının da işareti olarak kabul edilebilir.

İmar planı hazırlıklarında kurumsallaşma:

Gazete metinlerinde kentin niteliğine ve kimliğine bir vurgu görülmektedir. Kayseri'nin sanayi kenti olması ve ulaşım akslarının kesiştiği noktada bulunması özellikle belirtilmiştir. Dönemin anlayışına göre, böyle önemli bir şehrin imar planı, ancak uzman kişilerce tasarlanabilecektir. Planın yetkili uzmanlar (şehir plancısı, mimar, mühendis, v.b.) tarafından tasarlanması ile hızlı ve güvenilir bir süreç başlamış ve bunun yerelle uygun olması için de Belediye Fen Heyeti'ne bağlı bir imar bürosu, uzmanlara yardımcı olmuştur.

Ayrıca Tekeli'nin de belirttiği gibi, kent planının önemli bir yönü de teknik bilgiye dayanmasıdır. "Siyasal olarak belirlenmiş amaçların bir plan haline gelmesi teknik bir sorumluluk alanıdır... Her planlama örgütü liyakat esasına göre yeterli sayıda ve yeterli bilgi ve hüner birikimine sahip teknisyenlerce kurulmalıdır" (Tekeli, 2001, ss.202-204). Buna göre imar planının teknik bir iş olduğunun farkında olan Kayseri yerel yönetimi, kurumsallaşmış bir planlama mekanizmasını kurma çabasıdır.

Yerel yönetimlerin planlama sürecine dâhil olması:

Oelsner ve Arû imar planının oluşum süreci değerlendirildiğinde, dönemin Vilayet partisi⁶, Valilik, Belediye Meclisi ve belediye imar bürosunun çalışmaları sürerken diğer yandan da o günlerin şehircilik ilkeleri ve planlama esaslarını dikkate alan teknik elemanların planlama yaklaşımının bulunduğu görülmektedir. Metinlerdeki ifadelerden Erken Cumhuriyet Dönemi imar planlarında yerel yönetimlerin planlama sürecinde aktif olarak bulunduğu anlaşılmaktadır. Kayseri Belediye Meclisi'nde bulunan eşrafın kent planlama sürecinde, sahip olduğu çarşı mekânları planlaması sırasında görüşlerini sunduğu bilinmektedir. Özellikle 1/500 paftaların hazırlanmasında Belediye Fen Heyetinin aktif görev alması ve kentin can damarı olan "Cumhuriyet Meydanı, İstasyon Caddesi aksı ve çarşı mahallerinin" bu büro tarafından ele alınması şaşırtıcı değildir. Burada bir dereceye kadar halk katılımlı bir planlama süreci hissedilmektedir.

Bu kapsamda, Kayseri imar planı hazırlığında yerel parametreleri dikkate almaya çalışan bir Belediye Fen Heyeti bulunurken, diğer yanda da modern şehircilik ilkelerine göre tasarım yapan uzman bir ekip yer almaktadır. Planın mahalli ve/veya modern olma hali arasındaki farklı durumları ve iç çelişkileri, Erken Cumhuriyet dönemi planlama sürecinde izlemek mümkündür.

İmar planını konu alan gazete metinleri üzerinde yapılan nitel yönelimli içerik analizi

⁶ "Türkiye 1923-1945 tarihleri arasında tek partiye dayalı, otoriter siyasi rejim tarafından yönetilmiştir. Bu siyasi rejimin özelliği gereği, aynı yıllarda Türkiye'de yürürlükteki basın rejimi de, otoriter bir yapıya sahip olmuştur. Ayrıca aynı yıllarda, basın, hükümet kuvveti olarak, temel işlevi iktidarın politikasını desteklemek olan bir kurum biçiminde görülmüştür. 1945 yılı sonuna, CHP'nin denetimi altında tutulmuş..." (Girgin, İstanbul 2001, s.121.)

sonucunda elde edilen bulgular şunlardır:

Modern şehircilik kurallarına göre tasarlanmış bir Kayseri tahayyülü:

Dönemin yerel basınında 1944-1945 Oelsner- Arû imar planını sürekli bir olumlama çabası görülmüştür. Kentsel gelişim ve modernleşme için tek çare olarak imar planının yenilenmesi olduğu vurgulanmaktadır. Bu planla şehrin modernleşmesi yoluyla gelecekte konforlu ve rahat bir Kayseri hayal edilmektedir. Dolayısıyla imar planına bağlanan umut çok yüksektir. Bir bakıma, imar planı gazete metinlerinde araçsallaşarak iki boyutlu çizimler olmanın ötesinde modern kent yaşamını çağrıştıran anlamlar kazanmaktadır. Halkın yeni imar planıyla birlikte kente ve kentleşmeye bakışı da değişmektedir. Tekeli'nin de belirttiği gibi, kent planlaması modernite projesinin bir parçası olup, bu projenin arkasında belli bir siyaset kabulü ve yurttaş anlayışı vardır (Tekeli, 2001, s.53).

Gazete metinlerinde geleceğin Kayseri'sinde nüfusun⁷ elli binlerden yüz binlere yükseleceği öngörülmekte ve imar planının da buna göre tasarlanması gerektiği üzerine vurgu yapılmaktadır. Kentin büyüyeceğine ve gelişeceğine dair bir inançla modern, ekonomik ve esnek bir planlama süreci öngörülmüştür. Planı da bu hedefleri karşılayacak şekilde sürekli olarak detaylandırma eğilimi vardır.

Yerel gazete metinlerinin genelinde Oelsner-Arû İmar Planı hakkında, halkın memnuniyetsiz olma durumunu engellemek ve eleştirileri önlemek adına önlem alma durumu söz konusudur. Yerel yönetimin imar planı hazırlık sürecinde "vatandaşını mağdur etmeme" durumu metinlerde özellikle vurgulanmıştır. Halk metinler aracılığıyla telkin ve ikna edilmeye çalışılmaktadır.

"İdeal kent" düşüncesi, imar planının ana temasını oluşturmaktadır. Arıkan metninde, "ideal kenti" modern şehircilik ilkelerine göre tasarlanan kent olarak betimlemektedir. Bunu da 1/500 ölçekli imar planında olması gereken modern kentsel donatıları detaylı olarak anlatarak açıklamaktadır. Sonucunda modern bir yaşam önerilmektedir. Arıkan, metninde ayrıca kentin günlük yaşamının, modern imar planının en önemli unsurlarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Tekeli'ye göre bu dönemde, "normatif yönü ağır basan bir şehircilik anlayışına ulaşılmıştır. Kent planlaması sağlık ve kentin işlerliği ölçütlerine önem verilen bir tasarım hüneri olarak görülmektedir. Dönemin etkin kent (efficient city) anlayışı doğrultusunda bir kent planlaması uygulanmaya konulmak istenmektedir" (Tekeli, 2011, s.205).

Planın tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik dokuyu göz önünde tutan geçici olmayan ve bir takım çıkarlar etkisi altında olmaksızın yapıldığı söylenerek eleştirilere karşı korunduğu görülmektedir. Buradan da halkın da kısıtlı da olsa eleştirileriyle imar planı üzerinde söz hakkı olduğu anlaşılmaktadır.

İmar planı ile merkezi siyasal otoriteye bağlanma:

İmar planının oluşum sürecini, tek partili dönem olması nedeniyle, iktidarı temsil eden farklı özne ve faktörlerin etkilemesi olağandır. Gazete metinlerinden anlaşılan dönemin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın, imar planı hazırlık aşamalarında yardımcı olduğu ve bu çerçevede planlanan ideolojik ve siyasal dönüşümün kent imar planı üzerinde de etkili olmasıdır. Vali, o dönemde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın görüşlerini temsil etmektedir. Valinin her alanda olduğu gibi imar

⁷ 7 Kasım 1933 tarihli Kayseri Belediye Meclis kararının 2. Maddesinde Çaylak planının 40,000 nüfus kabulü yetersiz bulunmuştur: "Kayseri nüfusu halen elli üç bin küsurdur. Ona nazaran mütalaası ve haritada nazarı itibara alınması lazımdır" denilmektedir. 1935 plan raporunda ise yeni nüfus kabulü 60.000 olarak alınmıştır. (Çabuk, 2012, ss.71-72.) Buna göre 1944'te planlanan Oelsner-Arû Planının mevcut nüfusunun yaklaşık iki katı büyüklüğünü hesaba katan bir planlama olduğu bildirilmektedir.

faaliyetlerinde de önemli müdahaleleri vardır. Bu kapsamda, imar planını sadece Oelsner ve Arû gibi teknik elemanların uygulaması olarak görmek doğru değildir. Yerel yönetimin ve Vali'nin görevini yerine getirdiği yani planlamanın "bir takım çıkarlar etkisi altında olmaksızın yapıldığı" gazete metninde vurgulanarak dönemin yurttaş bakış açısı ve siyasal ortamın imar planı üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. Tekeli'nin de belirttiği gibi, "Modernite projesinin en çok değişen boyutu yurttaş bakış açısı ya da halkçılığın siyasal pratik içinde yeniden yorumlanması olmuştur" (Tekeli, 2001, 28). "Modernleşmeci bir atılımla, aralarında çıkar farklılıkları olmayan yurttaşların oluşturdukları bir toplumun yaratılması bu dönemde tek parti yönetiminin de gerekçesini oluşturmuştur" (Tekeli, 2001,ss. 26-28).

İmar planının Vali'den vatandaşa kadar herkesin günlük yaşamını etkilemesi:

Arıkan'ın metninde, "hayatımıza bu kadar derin bir surette nüfuz eden bu mühim mevzuun..." diye bahsi geçen imar planının makro ölçekten mikro ölçeğe kadar modernleştirici gücüne dikkat çekilmektedir. Fiziksel ve sosyal çevrenin değişiminde imar planının etkisi metinlerde özellikle vurgulanmaktadır.

İmar Planıyla birlikte pekiştirilmek istenen "kentsel aidiyet" duygusu:

Bir kentin tarihi dokusunun önemi, o kente ait olduğunu hisseden hemşehrilerinin bu bilinçte olmasıyla mümkündür. İncelenen gazete haberlerinde imar planı üzerinden kente "sahip çıkma" ve "aidiyet duygusuna" vurgu yapılarak, kentsel aidiyeti belirten ifadeler bulunmaktadır. Bu durum Erken Cumhuriyet Dönemi şehir kültürünü ve kimliğini fark etmemize de olanak sağlamaktadır.

Sonuç Yerine-Tartışma

Kemal Ahmet Arû'nun "ilk şehir planım" dediği Kayseri imar planının oluşumu mimarlık ve kent planlama tarihi bağlamında önemli bir süreçtir. Kent planlama tarihi açısından Erken Cumhuriyet'in modernleşme projesi kapsamında geleneksel kent dokusu üzerine yeni geometrik kent planının uygulanması ve modern kenti kurmak için yerel yönetimlerin (Valilik ve Belediye v.b.) kent planlama konusunda kurumsallaşma çabaları bu sürecin belki de en önemli aşamalarıdır. Ülkenin her bölgesinde kent planlama gelişimi, farklı zaman ve biçimlerde yöreye özgü değerlerle gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, Kayseri kent planlama sürecinin aydınlatılması, yerelde kent planlama pratiğinin ve yerel yönetimlerin kurumsallaşma sürecinde yaşanan grift ilişkileri anlamlandırma adına önemli görülmüştür.

Bu bağlamda Kayseri özelinde gerçekleştirilmiş olan kent planlamasında "kentsel dokuda eski-yeni ikilemi, eklemlememe sorunsalı" tüm aşamalarda kendini hissettirmektedir. Konu daha üst ölçekten okunduğunda bu durumun modernist dönemin genel planlama tavrı olarak yorumlanması mümkündür. Bilsel'in de belirttiği gibi, "...Tarihsel Türk kentinin yerleşik geleneksel doku özelliklerine aykırı biçimde organik yerleşme örüntüsünün yanına, çok yerde de üzerine, oturtulan grid ya da radyal yeni yol düzenlemesi ile yeterli yol kapasitesi sağlama amacı olmaksızın açılan geniş bulvarlar ve bunlar üzerindeki yüksek yapılanmalar, çağdaş bir kent görünümü kazanmayı ve batılı bir kimlik edinmeyi amaçlayan modernist dönemin özellikleridir" (Bilsel; Bilsel, 2001, ss. 22-29).

Ancak 1944-1945 imar planı hazırlık sürecinden de okunduğu gibi, imar planı ile birlikte kentin geleneksel yerleşim doku özellikleri bir anda yitirilmiş değildir. Kentin sosyo-kültürel yapısını önemseyen Oelsner ve Arû, planlama sürecinde eski ve yeni kentsel dokulardan oluşan parçalı yapının sergilendiği, bir kent örüntüsünün planlanması düşüncesindedirler. Bilsel bu oluşumun bir nedenini "geçtiğimiz yüzyılın modernist biçimlenmesinde planla gelişen yeni geometrik kentsel yapının, öncenin organik oluşmuş geleneksel kent dokusu ile kenarlaşıp bütünleşmemesi, bir tür uyumsuzluk, aykırılık, karşıtlık oluşturması" olarak ifade etmektedir (Bilsel; Bilsel, 2001,24). Bu teknik elemanların planı yorumlama biçimiyle

alakalıyken, birde işin yerel yönetim ve plana müdahale eden eşraf boyutu bulunmaktadır. Bilinegildiği üzere, 1930'lu yıllarda çıkarılan kanunlar ile Belediyeler modern kent oluşturmak için aktif olarak görevlendirilmiştir. Kayseri Vali ve Belediye Meclisinin imar planı hazırlık sürecindeki aktif katkısı planın modernleşme projesi adı altında nasıl yerelleştiğini göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle kentin önemli ticari merkezlerine eşrafın müdahalesi hem planlama sürecinde hem de planın uygulama sürecinde sürekli revize edilmesine neden olmuştur. Kayseri örneği kapsamında aynı dönemde diğer kentlerde de benzerlikler olabileceği gibi, farklı yaklaşımlar olabileceğini varsaymak mümkündür. Böylelikle imar planlarının hazırlık sürecine odaklanarak, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki okunagelen kente ve kentleşmeye olan bakış açısı değişebilecektir. Bir anlamda toplumun kente nasıl baktığı ve kent planlamasının teknik elemanlar ya da ilgili yerel yönetimce nasıl algılandığı konusu öncelikle planın hazırlık sürecinde saklıdır. Böylelikle elde edilen yeni bilgilerle Erken Cumhuriyet Dönemi planlama yaklaşımını çözümlenmedeki beklentilerin düzeyi ve niteliği irdelenebilmektedir. Bu bağlamda çalışma, geleceğin Kayseri'sinin planlama çalışmalarına altlık oluşturabilecek güncellenen bir planlama tarihi birikimi oluşturmak adına bir adım olarak görülebilir.

Kaynaklar

- Anderson, B. (2007). Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Arû, K. A. (2002). Kemal Ahmet Arû, Bir Üniversite Hocasının Yaşamının 80 Yılı. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Arû, K. A. (1995). Kemal Ahmet Arû, Anılarda Mimarlık. İstanbul: YEM Yayınları, 9-31.
- Asiliskender, B. (2008). Modernleşme ve Konut; Cumhuriyet'in Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekânsal ve Toplumsal Değişim. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baş, Y. (2006). Planlama-Mimarlık İlişkisi Yeniden Tanımlanırken. Planlama, 2006/4, 7-14.
- Bilgin, İ. (2007). Apartmanlaşmanın Vatani Olur mu?. Arredamento Dekorasyon 92, 2007/5, 56-60.
- Bilgin, İ. (1999). Radikal Modernleşme. Yıldız Sey (Ed.), Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme (ss. 472-490). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Bilsel, S. G. Bilsel, A. A. (2001). Kentsel Tasarımda Bir Kurama Doğru mu?. 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması, Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler (Process of Globalisation-Local Specificities and Urban Design), Mimarların Üniversitesi, İstanbul, 22-29.
- Çabuk, S. (2012). Kayseri'nin Cumhuriyet Dönemindeki İlk Kent Düzenlemesi: 1933 Çaylak Planı. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 29/2, 63-87.
- Çabuk, S. Demir K. (2013). Urban Planning Experience in Kayseri in the 1940s: 1945 Oelsner – Arû City Plan. ITU A|Z, VOL: 10, NO:1 96-116/2013-1, 96-116.
- Çabuk, S. (2019). Modern Türk Şehir Planlamasında Aktif Yeşil Alan Standardı: Kayseri Şehir Planlarında Zamansal Bir İnceleme. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 2019, 21(2):280-291.
- Çetin, S. (2012). Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyete İç Batı Anadolu'da Kentsel Yapının Değişimi: Manisa, Afyon, Burdur ve Isparta Kentleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 29/2, 89-126.
- Duman, Ö. O. (2013). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ulusal'dan Yerel'e Basın ve Yayıncılık Faaliyetlerinin Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/12 Fall, 1031-1041.
- Erdoğan, İ. (2007). Türkiye'de Gazetecilik ve Bilim İletişimi / Yapısal Özellikler Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınevi.
- Erkiletlioğlu, H. (2016). Geniş Kayseri Tarihi. Ankara:Tşof Plaka Matbaacılık A.Ş.

- Fiske, J. (2014). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. (S. İrvan, Çev.) Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Gezgin, S. (2007). *Türkiye’de Yerel Basın*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Girgin, A. (2001). *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Gök, T. (1980). *Türkiye’de İmar Planlaması*. Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Gülersoy, N. Z. (1998). *Türk Kenti: Türk Kent Dokularının İncelenmesine ve Bugünkü Koşullar İçinde Değerlendirilmesine İlişkin Yöntem Araştırması*. Prof. Kemal Ahmet Arû ile Türk Kenti Kitabı Üzerine Söyleşi. Ankara: Mimarlık 282, 54-58.
- Kalaç, A. İ. (1946, 11 Kasım). Kayseri’nin Bayındırlık Hamleleri. Kayseri Vilayet Gazetesi, ss.2-7.
- Kocatürk, F. (2009). Kayseri’nin Kentsel Değişim Süreci. TOL Dergisi, 7, 49-56.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri 2*. (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayıncı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1987). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Önder, A. R. (1972). *Kayseri Basın Tarihi (1910-1960)*. Ankara: Ay yıldız Matbaası.
- Sönmez, F. (2012). *Kayseri Barınma Kültüründe Değişim: 1930-1970*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tekeli, İ. (1980). *Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri*. Tamer Gök (Ed.), *Türkiye’de İmar Planlaması* (s. 8-112). Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Tekeli, İ. (1998). *Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması*. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba (Ed.), *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* (ss. 136-152). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2004). Esat Turak’ın Türkiye Kent Planlama Tarihi İçindeki Yeri. *Planlama*, 2004/1, 6-11.
- Tekeli, İ. (2009). *Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Türkiye’nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yıldırım, B. (2015). *İçerik Çözümlemesi Yönteminin Tarihsel Gelişimi ve Uygulama Alanları*. E. B. Yıldırım içinde, *İletişim Araştırmalarında Yöntemler* (ss. 105-154). Konya: Literatürk Yayınları.
- Yıldırım, S. (1993). *Yerel Yönetim ve Demokrasi: Kavramlar, Yaklaşımlar*. T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara: IULA-EMME Yayınları.

Arşiv Kaynakları

- Aru-Öelsner İmar Planı (1/5000 ölçekli). Kayseri Büyükşehir Belediyesi İmar Müdürlüğü Arşivi
- Sönmez, F. Fotoğraf Arşivi, 2016.
- TCBCA-Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi-(1933) Kayseri İmar Planına Ait Rapor ve Şehrin Krokisi, Tarih: 7/11/1933, Dosya: 836, Fon Kodu: 30..10.0.0 Yer No:81.533..5.

Yerel Gazete Kaynakları

- Anon. (1946, 29 Ekim). Kayseri’nin İmar Meselesi. Kayseri Vilayet Gazetesi, s.2.
- Ahmet H. K. (1946, 11 Kasım). Kayseri’nin Bayındırlık Hamleleri. Kayseri Vilayet Gazetesi, s.7.
- Kayseri Vilayet Gazetesi: (1936, 26 Ekim).
- Kayseri Hakimiyet, (2016).
- Kayseri Vilayet Gazetesi: (1944, 10 Şubat).
- Kayseri Vilayet Gazetesi: (1944, 17 Şubat).
- Kayseri Vilayet Gazetesi: (1944, 24 Nisan).
- Kayseri Vilayet Gazetesi, (1944, 31 Temmuz).

Kayseri Vilayet Gazetesi, (1944, 2 Ekim).

İnternet Kaynakları

Arû, K.A. Kemal Ahmet Arû 1912-2005. <http://www.kemalahmetaru.itu.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 09.10.2019)

Kayseri Hâkimiyet Gazetesi. Kayseri Basın Tarihi.

<http://www.kayserihakimiyet2000.com/kayseri-basin-tarihi/> (Erişim Tarihi: 09.10.2019)